

De filmtraditie van een toneelland

Henk Penninga raakte al op jonge leeftijd verslingerd aan film. (Foto Hoge Noorden)

Op de Academie voor Sociale en Culturele Arbeid (ASCA) aan de Oosterhamrikkade in Groningen noemden ze hem Pasolini. Want Henk Penninga had het altijd over film. En in het bijzonder over de Italiaanse filmmaker Pier Paolo Pasolini. 'Daar was ik een echte liefhebber van.'

Waar de filmliefde vandaan komt, is ook bij Henk Penninga (Buitenpost, 1949) moeilijk te achterhalen. Zijn vader was bakker - brood en banket - in Buitenpost en later (Penninga was twaalf toen ze verhuisden) chefkok in ziekenhuis Oranjeoord in Harlingen. Op zijn veertiende ging hij aardappelen zoeken bij een boer in Kimsward, om een camera te kunnen kopen. Net zo een als zijn vriend Theo Althuis had. Op de ASCA volgde hij 'een soort filmkunde' voor scholen en sociaal culturele centra. 'En ik was verkocht.' Hij voedde zichzelf op, door veel films te zien en erover te lezen. Vooral toen hij twee jaar het bed moest houden in Beatrixoord in Haren, na een auto-ongeluk. Al is Penninga bescheiden over zijn rol en noemt hij voortdurend anderen, hij stond aan de wieg van de naoorlogse filmvertoningen in Friesland. Van het festival in Leeuwarden, het Fries Film Circuit, van het filmhuis. Hij vertoonde films aan zijn leerlingen op de Noordelijke Hogeschool in Leeuwarden. En hij maakte ze zelf. Met zijn

vriendin Wieke Mollema heeft hij een productiemaatschappij in Minnertsga, Noorderlicht Film.

Zijn eerste baan was bij het katholieke vormingscentrum Vinea Domini in Witmarsum, zijn laatste, tot 2012, als docent bij de designopleiding aan de NHL. Daar had hij een

Super 8-festival

les filmgeschiedenis aan het pakket toegevoegd. 'Want de leerlingen wisten niet altijd veel van film.' In tien colleges nam hij ze mee van de eerste filmvertoning in Parijs, 1895, tot nu. Er zaten tien filmvertoningen in het filmhuis aan vast. Onder zijn leerlingen waren mensen als Mirjam de With en Alex Pitstra, nu zelf filmmaker. Het waren altijd halve banen, zodat hij ernaast met film bezig kon zijn. Dat begon met het Alternatief Film Instituut (AFI), dat hij omstreeks 1971 met Theo Althuis en Bernard Kramer in Harlingen oprichtte. 'We waren nogal idealistisch in die tijd', zegt hij:

Programmaboekje van het Alternatief Film Instituut in Harlingen. (Fries Film Archief)

het AFI wilde de 'betere film' vertonen, filmeducatie op scholen verzorgen en zelf films maken. Vooreerst waren het de vertoningen waar het om draaide, in een grote zaal in het pand aan de Voorstraat waar Penninga destijds woonde. De films huurden ze met hulp van Wim Schuurman, lid van de Fryske Kultuerried en een godsdienstleraar uit het voortgezet onderwijs, die door het filmvirus gegrepen was. Hij reisde naar de festivals van Berlijn, Cannes en Venetië. Harlingen had een bioscoop (Trebol), maar geen filmhuis. Filmliga's of filmcircuits waren er in Friesland niet. Alleen initiatieven, zoals in De Blauwe Hand, het wijnpakhuis aan de Grote Bredeplaats waar in de galerie van Jerre Hakse films als *Slaughterhouse 5* te zien waren. Het AFI vertoonde elke donderdag en vrijdag 'Pasolini, Bergman, Widerberg, films met inhoud. En dan gingen we er daarna over in discussie, als dat wou.'

Het was de aanzet tot het Fries Film Circuit. Want de films kwamen op donderdag binnen en hoefden dinsdag pas weer terug naar de verhuurder. Het lag voor de hand ze ook in andere Friese plaatsen te vertonen. In het Bolwerk in Sneek (zaterdag), in Vannu in Bolsward (zondag) en in Hippo in Leeuwarden (vrijdag). De filmrollen gingen per bus de provincie door. Het AFI organiseerde het eerste festival van super 8-films. Een novum voor Nederland, dat hadden ze in Amsterdam niet eens. Iedereen kwam erop af, tot de VPRO aan toe. Super 8 was betaalbaar, er hing een sfeer van amateurisme omheen, maar ze werden steeds professioneler. Er bestonden zelfs montagetafels voor. Het collectief maakte een aantal Harlinger stadsjournaals. 'Wim Schuurmans opende onze studio.' Een ervan groeide uit tot de 'politiek-historische documentaire' *Hoe een haven niet kon, en er toch kwam* uit 1980. Penninga's eerste film. Hij volgt de bouw en opening van de industriehaven die in 1978 open ging, aangevuld met verhalen over andere Harlinger havens. In 2013 was de film, digitaal gerestaureerd, terug te zien op het Noordelijk Film Festival. In 1976 organiseerde de gemeente Leeuwarden een Fries Film Festival in de Harmonie in Leeuwarden, drie dagen film in oktober. Het werd een traditie, eerst eens in de twee jaar, later jaarlijks. Tjerk Visser trad bij de derde editie als festivalbaas aan. 'Er zijn vroeger meer pogingen gedaan voor festivals. Er was een Pools festival in Vannu in Bolsward, waar de nieuwste film van Andrzej Wajda draaide. In Sneek, in Amicitia, is een festival geweest met films die in Rotterdam draaiden,

van Marguerite Duras, Rainer Werner Fassbinder. Die waren eenmalig, maar het Fries Film Festival is een blijvertje gebleken.'

De bestuursleden van het Fries Film Circuit, zoals het inmiddels heette, vonden dat er ook een centrum voor de vertoning van de 'andere' film moest komen, in Leeuwarden. Een eigen, losstaand filmhuis. Nu had Tjerk Visser nog een kantoor in jongeren centrum Hippo, zodat op vertoningen een stempel zat van sociaal-cultureel werk. Het Filmhuis kwam in de Harmonie. Penninga stapte eind jaren tachtig uit dat bestuur. Hij was van de initiatiefnemers, 'en zulke mensen moeten na vijf, zes jaar weg. Wij waren ook geen echte bestuurders, we deden dat er wat bij.' De organisatie werd groter, onderzoekster Anneke van Renssen had de grondslag gelegd voor het Fries Film Archief. Dat alles (festival, filmhuis, circuit, archief) is uiteindelijk

Toneelland

ondergebracht bij de stichting Film in Friesland. Het festival heet inmiddels Noordelijk Film Festival, het filmhuis heet Slieker en zit in het Fries Museum, het circuit is sinds 2014 ter ziele, het archief huist in de kelders van Tresoar. Penninga heeft er net een doos vol notulen bezorgd. 'Het Noordelijk Film Festival heeft grote moeite om de eigen geschiedenis te kennen. Er zou eens een student op gezet moeten worden die dat allemaal vastlegt, want het is echt de moeite waard. Een geschiedenis van de 'andere filmvertoning' in Friesland, van dat typische jaren-zestig vormingswerk-achtige tot nu. Vergis je niet, Friesland liep hierin voor. Iemand als Jan van der Hoek, die lang bij het Fries Film Festival betrokken is geweest, is er nu nog en kan veel vertellen. Wij ook, we zijn nu nog allemaal helder.' Heeft dat alles tot een bloeiende filmcultuur in Friesland geleid? Ijsland, met de helft minder inwoners, heeft een redelijk bloeiende filmindustrie, bij wijze van spreken. Hier zijn een paar mensen, als Pieter Verhoeff en Steven de Jong, die nu en dan een Friese film maken. 'Friesland is een toneelland,' zegt Penninga stellig. 'Kijk naar Tryater, naar de iepenloftspullen. Dat staat dicht bij het dorpsleven. Op het Noordelijk Film Festival komen altijd veel mensen film kijken, maar daarna is het ook weer over. Film is te...' Hij vindt het woord niet. 'Misschien is film meer iets van onder de rivieren.' <

<< Still uit de film *Nei Boppe* met Joop Wittermans en Astrid Reitsma.

< Still uit de film *Nei Boppe* met Joop Wittermans als glazenwasser op de hoogste toren van de stad.

> Filmografie Henk Penninga

- *Hoe een haven niet kon, en er toch kwam* (documentaire, 1980, 55 minuten)
- *Doarp* (documentaire, 1995, 75 minuten)
- *Nei Boppe* (speelfilm met Joop Wittermans en Astrid Reitsma, 2002, 30 minuten)
- *Ald Dyk* (documentaire, 2007, 60 minuten)
- *Ien fan ús* (documentaire, 2009, 30 minuten)

Asing Walhaus (Vreeland, 1958) is filmfhebber, werkte voor filmbiad *Skoop*, journalist, columnist en recensent bij de *Leeuwarder Courant*. Met Harm Nijboer schreef hij *George Christiaan Slieker (1861-1945). De eerste bioscoopondernemer in Nederland*, dat in 1995 verscheen.